

УДК 331.44

НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА УСТАЛЕННЯ СІМЕЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

ГУК Н. А.

кандидат економічних наук

Дрогобич

Інформаційне середовище, а зокрема сучасні мас-медіа, значною мірою нівелюють соціокультурне відтворення окремої особистості, орієнтуючи її на масове споживання створюваних стереотипів, що підживляє основу індивідуальності. Таке явище найбільш характерне для підліткової аудиторії, яка дедалі частіше стає заручником «електронного павутиння». Молодь часто йде у комп'ютерний світ у пошуках утамування інформаційного голоду, анонімності, віртуальної свободи

і нових форм самовираження. При цьому руйнуються усталені сімейні зв'язки, які контролювали всі етапи соціалізації дитини. Втрата інститутом сім'ї своєї виховної функції та посилення негативного впливу медіаінформації й зумовили актуальність теми дослідження, яка знайшла своє часткове відображення у працях А. Гриценка, В. Клименка, Л. Кулагіної, О. Петрунько, М. Романіва, Л. Черної та ін.

Мета статті полягає в аналізі факторів негативного впливу засобів масової інформації на формування особистості підлітків та стан сімейних взаємовідносин.

Добре відомо, який величезний вплив на виховання особистості має читання книжок (казки, легенди), дитячі ігри, інформація, яку отримує дитина від батьків з перших днів свого життя. Саме в цьому інформаційно-

ігровому полі формуються ключові підвалини психології людини: стереотипи поведінки, уміння спілкуватися, діяти, а також фобії, самообмеження, здатність керувати власною агресивністю, стримувати інші негативні прояви тощо. У більшості сучасних сімей діти часто обділені батьківською увагою. Якщо обоє батьків не хочуть поступатися своїми професійними інтересами, то, зайняті на роботі, завантажені домашніми справами, вони менше часу приділяють дітям. Залишки вільного часу з'їдає телевізор. Так, за даними закордонних фахівців у Франції кожна четверта сім'я має по два телевізори. У США в кожній п'ятій квартирі нараховується три апарати, а в Японії навіть 4 телевізори в одній квартирі вже не рідкість. Спільний перегляд телепередач – нерівноцінний еквівалент спілкування і навіть не замінює спільного відвідування кіно чи театру.

Маленька дитина, ще не вміючи говорити, тримати ложку, фіксувати увагу на чому-небудь, завмирає, коли по телевізору йде реклама. Тому що яскрава рухома картинка приваблює і приковує її до екрану. Статистика сьогодні є доволі невтішною: половина дітей дивляться телепередачі без усякого вибору і винятків, чверть дітей віком від 6 до 10 років дивляться ті самі телепередачі від 5 до 40 разів підряд, 35% дітей цього віку при визначенні рейтингу використання вільного часу на перше місце поставили перегляд телепередач, виключивши при цьому заняття спортом, прогулянки на повітрі, спілкування з родиною [4]. За даними дослідників (І. Черезова, Д. Салюк), вітчизняний підліток у середньому проводить біля телевізора 3 – 5 годин на добу (для порівняння: польський підліток дивиться телевізор 2 – 4 години на добу, у вихідні – до 5 годин. У США діти віддають телепрограмам більше часу, ніж навчанню. У Швеції учні впродовж 10 років навчання проводять 18 тисяч годин перед телевізором) [6]. Телевізор дає дитині більше інформації, ніж батьки, друзі чи вчителі, і часто діти довіряють їй не менше, а то й більше, ніж рідним і близьким.

Порушення соціальної адаптації та недостатня увага з боку батьків роблять віртуальний світ найбільш бажаним для дитини. У науковому обігу з'являється нове поняття «юнацької субкультури», що має постійний набір компонентів – специфічні цінності і норми поведінки, смак, одяг і зовнішній вигляд, тобто своєрідні стереотипи, які пропагуються з телевізійних екранів та доволі часто підхоплюються молоддю.

Так, учені довели, що телебачення налаштовує малюків на пасивне сприйняття дійсності. Тобто телевізор виховує особистість з низькою трудовою активністю і майже без творчого потенціалу. За висновками вчених, 10 годин телесеансів на тиждень зменшують творчий потенціал дитини на одну-дві години на день – майже наполовину. А дитина, що дивиться телевізор більш як годину на добу, може втратити 90% соціальної активності [1, с. 93].

Сучасні мультфільми позбавлені у більшості випадків позитивного змісту, адже уже самі образи мультиплікаційних героїв (страшні монстри) не містять духовно-етичного та морального наповнення, гальму-

ють фізичний розвиток дитини та надають далеко не естетичні зразки поведінки. Відходять у далеке минуле радянські анімаційні фільми, у яких були закладені виховні поведінкові норми, що сприяли розвитку структури суспільних цінностей. Молодіжна глядацька аудиторія надає перевагу гіршим зразкам західної моралі – низькопробної в художньому і змістовому сенсі продукції кіно- і відеоринку: бойовикам, комедіям, розважальним шоу, жанровим комп'ютерним іграм тощо. Уникнути впливу телевізора практично не можливо. Діти сприймають телебачення як канал інформаційний і канал комунікативний, що вирішує проблеми, які їх цікавлять.

Екранні медіа значно ефективніше починають впливати на глядача, ніж традиційні друковані тексти (преса, книги). Українські книжкові магазини практично заповнили оповідання про Гаррі Потера, в той час як казки про «Колобка», «Івасика телесика» та ін. стають не затребуваними. Шкідливість непомірного споживання аудіовізуальної інформації робить дітей байдужими до людських страждань і веде до руйнації закладеної пращурами культури.

Соціологічні опитування останніх років фіксують такі результати¹: у бюджеті вільного часу молоді книга займає лише п'яте місце, переважають сучасна музика, спілкування, телебачення, заняття за інтересами. У загальному обсязі читання старшокласників класична література лише займає 4,5%. Відчуження молоді від книги – це тривожний симптом. За словами французького просвітителя Дені Діро, «коли люди перестають читати, вони перестають міркувати». На сьогодні ми стикаємося з таким доволі серйозним фактом, як повна відсутність у дітей інтересу до читання. Причина такого явища криється в тому, що починає формуватися покоління, «яке не читає книжок», а дивиться телевізор. Високорозвинена індустрія розваг надає молоді широкий спектр можливостей щодо проведення дозвілля, тому приділяти серйозну увагу читанню може лише той, хто з дитинства орієнтований на це, і сьогодні для прикладу в Америці, налічується до 70% осіб, які, одержавши середню освіту, в подальшому майже нічого не читають.

Наступним чинником шкідливого впливу на підрастаюче покоління є поява комп'ютерних технологій, які викликають значний інтерес молоді. Поняття «інтерактивність», «мультимедіа», «Інтернет» знайомі практично кожному школяреві. Активність і допитливість молодіжної аудиторії у знайомстві з новими технологіями засвідчує їх випередження батьків у технічній освіченості. Так, за даними інформаційних технологій і способів навчання національної академії педагогічних наук України 300 опитаних студентів, які вчаться у Києві, на запитання: «Коли вперше Ви сіли за комп'ютер» дали такі відповіді (рис. 1).

Згідно з дослідженнями останніх років, за необхідною інформацією учні й студенти звертаються до Всесвітньої павутини значно частіше, ніж до книг, навчаль-

¹ Соціально-психологічні механізми впливу засобів масової інформації [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу <http://textreferat.com.ua/referat2.php?id=8894&p=3>

них посібників. Не секрет, що сьогодні українським школярам зробити домашнє завдання – не проблема. Якщо батьки підключили комп'ютер до мережі Інтернет, варто лише знайти потрібну інформацію, натиснувши клавішу. Це породжує чергову проблему – школярі та студенти просто перестають мислити. Негативною стороною перебування підлітків в Інтернет мережі слід вважати комунікативну девіацію та ризик зіткнутися з онлайн-загрозами: онлайн-насиллям, шахрайством, порнографією тощо. Більшість молодих людей, шукаючи додаткову свободу та можливості подолати певні заборони, рееструються у приватних чатах і спілкуються на будь-які теми, видаючи себе за дорослих. Хлопці в цьому віці надають перевагу всьому, що виходить за межі дозволеного: брутальний гумор, насильство, азартні ігри, еротичні та порносайти. Дівчатам, які мають занижену самооцінку, подобається розміщувати провокаційні фото, вони схильні на фривольні розмови, видаючи себе за дорослих жінок, у результаті чого стають жертвами сексуальних домагань.

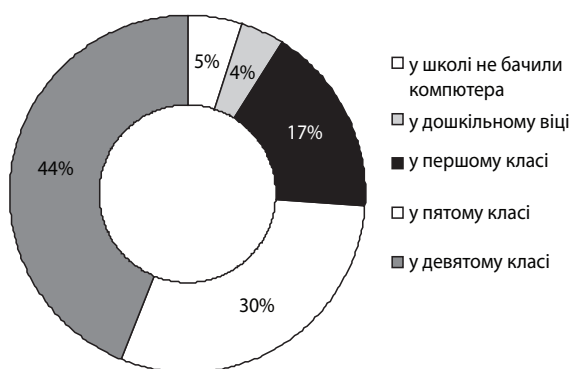

Рис. 1. Результати моніторингового дослідження НАПНУ

За даними «Центру цифрових технологій майбутнього», 25% дорослих стурбовані тим, що їхні діти проводять в Інтернеті забагато часу, 53% вважають кіберзлочинність реальною загрозою, а 63% висловлюють схвильованість через спілкування їхніх дітей у віртуальних

співтовариствах, що лякають сучасних батьків так само, як попередні покоління бачили загрозу в негативному впливі «вулиці» на дітей. При цьому 46% користувачів всесвітньої мережі, які належать до молодіжної аудиторії, особисто зустрічалися зі своїми віртуальними знайомими [3, с. 4]. Оприлюднені результати всеукраїнського соціологічного дослідження «Знання та ставлення українців до питання безпеки дітей в Інтернеті» опитаних підлітків фіксують доволі невтішні результати (рис. 2).

Мережа дає змогу почуватися більш розкутими, ніж в реальному житті, не відчуваючи майже ніяких обмежень. Це розширення можливості абстрагуватись від психологічних проблем реального світу, дати вихід емоціям, цікаво провести час, спілкуючись з друзями, а не у родинному колі. Крім того, це додаткова можливість для розваг. Мова йде про комп'ютерні ігри (зокрема онлайн-ові), які викликають звикання чи навіть залежність. Стирається межа між реальністю та ілюзією, не контролюється кількість затраченого часу, зменшуються соціальні контакти, посилюється соціальна дезадаптація. Такі життєво необхідні блага, як прогулянки на свіжому повітрі, заняття спортом, здоров'я відходять на другий, а то й останній план.

Найбільша небезпека у тому, що комп'ютери замінюють дітям батьків, а точніше, те спілкування, якого батьки не хочуть чи через свою зайнятість не можуть дати дітям. Місце батьків біля дитини займають комп'ютерні ігри. І часто це буває вигідно самим татам і мамам. Комп'ютер позбавляє їх необхідності відповідати на надокучливі дитячі питання, обмежує вплив вулиці на дитину (адже дитя не тиняється казна-де). Більше того, батьки вважають комп'ютер своїм союзником, адже варто просто сказати: «Виконаеш домашнє завдання – дозволю пограти за комп'ютером», і дитина слухняно сідає за уроки. Але часто часу перебування чада перед монітором, а також змісту ігор, які обирає дитина, ніхто не контролює [2].

ВИСНОВКИ

Якщо суспільство хоче уберегти дітей від мультимедійної залежності, воно мусить насамперед впливати

Рис. 2. Результати всеукраїнського соціологічного дослідження «Знання та ставлення українців до питання безпеки дітей в Інтернеті»

на батьків, адже саме на родині лежить обов'язок створити умови, в яких незріла особистість зможе сформуватися і стати на ноги. Комп'ютер і телебачення, мультфільми та інше – це тільки лише допомога батькам у розвитку малюка, але ні в якому разі не можна розглядати їх як повну альтернативу батьківському увазі. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус О. Зміст сучасної телевізійної та інтернет-інформації / О. Білоус // Теле- та радіожурналістика.– 2009.– Випуск 8. – С. 92 – 97.
2. Бура І. Іграшки, що ламають життя [Електронний ресурс] / І. Бура.– Спосіб доступу : <http://www.viche.lutsk.ua/view.php?art=3138>
3. Діти в Інтернеті: Як навчити безпеці в віртуальному світі // [І. В. Литовченко, С. Д. Максименко, С. І. Болтівець, М. А. Чепа, Н. М. Бугайова].– К. : Видавництво: ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост-Прим», 2010.– 48 с. (Посібник для батьків).
4. Пензова Т. В. Родительское собрание: Дети и телевидение [Електронний ресурс] / Т. В. Пензова.– Спосіб доступу : <http://festival.1september.ru/articles/505790/>
5. Соціально-психологічні механізми впливу засобів масової інформації [Електронний ресурс].– Спосіб доступу <http://textreferat.com.ua/referat2.php?id=8894&p=3>
6. Чупрій Л. Бранці інформаційного простору [Електронний ресурс] / Л. Чупрій // Дзеркало тижня.– № 21 від 05 червня 2010.– Спосіб доступу : <http://dt.ua/articles/60285>